

ਮਾਸੁ ਮਾਸੁ ਕਰਿ ਮੂਰਖੁ ਝਗੜੇ ਗਿਆਨੁ ਧਿਆਨੁ ਨਹੀ ਜਾਣੈ

(ਮਾਸ, ਮੀਟ, ਰਸ, ਸਵਾਦ, ਸੁਆਦ)

Fools argue about flesh and meat, but they know nothing about spiritual wisdom and meditation

ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਠੀਕ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ ਹਰੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਮਾਸ ਦਾ ਮਸਲਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਠੱਪ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਪਰ ਅੱਜਕਲ ਅਜੇ ਵੀ ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਵਾਦ ਵਿਵਾਦ ਵਿਚ ਪਏ ਵੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਮਾਸ ਸਬੰਧੀ ਸਿਰਫ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਹੀ ਸ਼ਬਦ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਕੋਈ ਸ਼ਬਦ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਸਬੂਤ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਵਿਚ ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਭਰਮ ਭੁਲੇਖਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਮੇਂ ਹੀ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਦੁਬਾਰਾ ਆਉਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇਹੀ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਧਰਮ ਅਸਥਾਨ ਮਹੰਤਾਂ ਜਾਂ ਡੇਰੇ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਆਏ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਧੰਦੇ ਚਲਾਣ ਲਈ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਰਮ ਕਾਂਡ ਤੇ ਮਾਸ ਸਬੰਧੀ ਭਰਮ ਭੁਲੇਖੇ ਦੁਬਾਰਾ ਪਾ ਦਿਤੇ। ਆਉ ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਰਾਹੀਂ ਸਾਂਝ ਕਰਨ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਕਰੀਏ।

ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪੰਨਾਂ ੧੨੮੯-੧੨੯੦ ਤੇ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਸਬੰਧੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਪੂਰੀ ਤਰਾਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ ਕਿ ਮਾਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਕਿਸੇ ਤਰਾਂ ਵੀ ਛੁਟਕਾਰਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜੀਵ ਦਾ ਆਰੰਭ ਹੀ ਮਾਸ ਤੋਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਿਤਾ ਦੇ ਰਕਤ ਤੇ ਮਾਤਾ ਦੇ ਬਿੰਦ ਤੋਂ ਜੀਵ ਦੀ ਹਸਤੀ ਦਾ ਮੁੱਢ ਬੱਝਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਮਾਸ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਇਸ ਪੁਤਲੇ ਵਿਚ ਜਾਨ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਵੀ ਜੀਭ-ਰੂਪੀ ਮਾਸ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਮਾਸ ਦਾ ਵਸੇਬਾ ਮਾਂ ਦੇ ਪੇਟ ਵਿਚ ਨੌ ਮਹੀਨੇ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਬੱਚਾ ਮਾਂ ਦੇ ਪੇਟ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਰੋਟੀ ਦਾਲ ਖਾਣ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮਾਤਾ ਜੋ ਵੀ ਖਾਣਾ ਖਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਪੇਟ ਵਿਚ ਹਜ਼ਮ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਦੇ ਜੂਸ ਬਣਦੇ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਖੂਨ ਰਾਹੀਂ ਪੂਰੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਜੂਸ ਸਦਕਾ ਮਾਤਾ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਨਵੇਂ ਸੈਲ ਬਣਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਕਿ ਮਾਸ ਹੀ ਹਨ। ਇਹੀ ਜੂਸ ਮਾਤਾ ਦੇ ਖੂਨ ਰਾਹੀਂ ਬੱਚੇ ਦੇ ਸਰੀਰ ਦੀ ਬਣਤਰ ਲਈ ਸਹਾਈ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਸਰੀਰ ਦੀ ਸਾਰੀ ਬਣਤਰ ਭਾਵ ਹੱਡੀਆਂ, ਚਮੜੀ, ਹੋਰ ਸਭ ਸਰੀਰ ਦੇ ਅੰਗ, ਸਭ ਕੁਝ ਮਾਸ ਹੀ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਬੱਚਾ ਮਾਂ ਦੇ ਪੇਟ-ਰੂਪੀ ਮਾਸ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਭੇਜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਵੀ ਉਹ ਖੁਰਾਕ ਲਈ ਦੁੱਧ, ਮਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਤੋਂ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਮਾਸ ਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਮੂੰਹ ਵੀ ਮਾਸ ਦਾ ਹੈ ਜੀਭ ਵੀ ਮਾਸ ਦੀ ਹੈ, ਮਾਸ ਵਿਚ ਸਾਹ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਜਵਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਵਿਆਹਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਵੀ ਇਸਤ੍ਰੀ-ਰੂਪੀ ਮਾਸ ਹੀ ਘਰ ਵਿਚ ਲਿਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਮਾਸ ਤੋਂ ਹੀ ਮਾਸ ਰੂਪੀ ਬੱਚਾ ਜੰਮਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਦੇ ਸਾਕ-ਸੰਬੰਧੀ ਮਾਸ ਕਰਕੇ ਹੀ ਹਨ। **ਮਾਸ ਖਾਣ ਜਾਂ ਨਾ ਖਾਣ ਦਾ ਨਿਰਣਾ ਸਮਝਣ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਜੇਕਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਉਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਦੇ ਹੁਕਮੁ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਸਮਝੀਏ ਤਾਂ ਜੀਵ ਦਾ ਜਗਤ ਵਿਚ ਆਉਣਾ ਸਫਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।** ਜੀਵ ਦਾ ਮਾਸ ਨਾਲ ਜੰਮਣ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਮਰਨ ਤਕ ਇਤਨਾ ਡੂੰਘਾ ਵਾਸਤਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਇਸ ਤੋਂ ਬਚਿਆਂ ਖ਼ਲਾਸੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਕੇ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀ ਚਰਚਾ ਨਾਲ ਸਿਰਫ ਨੁਕਸਾਨ ਹੀ ਹੈ।

ਸਲੋਕ ਮਃ ੧ ॥ ਪਹਿਲਾਂ ਮਾਸਹੁ ਨਿੰਮਿਆ ਮਾਸੈ ਅੰਦਰਿ ਵਾਸੁ ॥ ਜੀਉ ਪਾਇ ਮਾਸੁ ਮੁਹਿ ਮਿਲਿਆ ਹਭੁ ਚੰਮੁ ਤਨੁ ਮਾਸੁ ॥ ਮਾਸਹੁ ਬਾਹਰਿ ਕਢਿਆ ਮੰਮਾ ਮਾਸੁ ਗਿਰਾਸੁ ॥ ਮੁਹੁ ਮਾਸੈ ਕਾ ਜੀਭ ਮਾਸੈ ਕੀ ਮਾਸੈ ਅੰਦਰਿ ਸਾਸੁ ॥ ਵਡਾ ਹੋਆ ਵੀਆਹਿਆ ਘਰਿ ਲੈ ਆਇਆ ਮਾਸੁ ॥ ਮਾਸਹੁ ਹੀ ਮਾਸੁ ਉਪਜੈ ਮਾਸਹੁ ਸਭੋ ਸਾਕੁ ॥ ਸਤਿਗੁਰਿ ਮਿਲਿਐ ਹੁਕਮੁ ਬੁਝੀਐ ਤਾਂ ਕੋ ਆਵੈ ਰਾਸਿ ॥ ਆਪਿ ਛੁਟੇ ਨਹ ਛੁਟੀਐ ਨਾਨਕ ਬਚਨਿ ਬਿਣਾਸੁ ॥੧॥ (੧੨੮੯)

ਆਪਣੇ ਵੱਲੋਂ ਮਾਸ ਦਾ ਤਿਆਗੀ ਮੂਰਖ, ਮਾਸ ਮਾਸ ਆਖ ਕੇ ਚਰਚਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਬਹਿਸ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਨਾ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੀ ਸਮਝ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਸ ਨੂੰ ਸੁਰਤ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਤਾਂ ਵਿਗਿਆਨਿਕ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਵੇਖੋ ਕਿ ਮਾਸ ਤੇ ਸਾਗ ਵਿਚ ਕੀ ਫਰਕ ਹੈ ਤੇ ਕਿਸ ਦੇ ਖਾਣ ਵਿਚ ਪਾਪ ਹੈ। ਅੱਜਕਲ ਤਾਂ ਪਹਿਲੀ ਕਲਾਸ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਾ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਾਨਦਾਰ ਤੇ ਬੇਜਾਨਦਾਰ ਵਿਚ ਕੀ ਫਰਕ ਹੈ? ਜੀਵ ਜੰਤੂ ਤੇ ਪੌਦੇ ਦੋਵੇਂ ਜਾਨਦਾਰ ਦੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਹੀ ਸਚਾਈ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ੫੦੦ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਸਮਝਾਈ ਹੈ ਕਿ ਮਾਸ ਤੇ ਸਾਗ ਵਿਚ ਕੋਈ ਅੰਤਰ ਨਹੀਂ। ਪਰੰਤੂ ਅਫਸੋਸ ਕਿ ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਅਜੇ ਵੀ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਈ ਹੈ। ਅਜੇਹੇ ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕਹਾਉਂਦੇ ਤਾਂ ਸਿੱਖ ਹਨ ਪਰੰਤੂ ਨਾ ਤਾਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਗਿਆਨ ਸਮਝ ਸਕੇ ਹਨ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸਾਇੰਸ ਦਾ।

ਮਃ ੧ ॥ ਮਾਸੁ ਮਾਸੁ ਕਰਿ ਮੂਰਖੁ ਝਗੜੇ ਗਿਆਨੁ ਧਿਆਨੁ ਨਹੀ ਜਾਣੈ ॥ ਕਉਣੁ ਮਾਸੁ ਕਉਣੁ ਸਾਗੁ ਕਹਾਵੈ ਕਿਸੁ ਮਹਿ ਪਾਪੁ ਸਮਾਣੈ ॥ (੧੨੮੯)

ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਵੀ ਲੋਕ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਸੁਭਾਉ ਅਨੁਸਾਰ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਗੈਂਡਾ ਮਾਰ ਕੇ ਹੋਮ ਤੇ ਜੱਗ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਜੇ ਕਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਮਾਸ ਪਾਪ ਹੈ ਤਾਂ ਗੈਂਡੇ ਨੂੰ ਮਾਰਨਾ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੁੰਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਮਾਸ ਦੇ ਤਿਆਗੀ ਅਖਵਾਉਣ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖ ਜਦੋਂ ਕਦੇ ਕਿਤੇ ਮਾਸ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਤਾਂ ਆਪਣਾ ਨੱਕ ਬੰਦ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮਾਸ ਦੀ ਬੋ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹੀ ਲੋਕ ਰਾਤ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਖਾਣ ਦੇ ਮਨਸੂਬੇ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਰਾਤੀਂ, ਧੋਖਾ, ਹੋਰਾਫੇਰੀ, ਚਲਾਕੀ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਲਹੂ ਪੀਣ ਦੀਆਂ ਵਿਉਂਤਾਂ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਮਾਸ ਨਾ ਖਾਣ ਦਾ ਇਹ ਪਖੰਡ ਕਰਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵਿਖਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਕਿ ਉਹ ਬਹੁਤ ਧਰਮੀ ਮਨੁੱਖ ਹਨ। ਅਸਲੀਅਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਤਾਂ ਸਚਾਈ ਦੀ ਸਮਝ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨਾਲ ਸੁਰਤ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਤਾਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਿਸੇ ਅੰਨ੍ਹੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਣ ਦਾ ਕੋਈ ਲਾਭ ਨਹੀਂ, ਜੇ ਕੋਈ ਇਸ ਨੂੰ ਸਮਝਾਵੇ, ਤਾਂ ਵੀ ਇਹ ਸਮਝਾਇਆ ਸਮਝਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਸੱਚ ਸੁਣਨ ਲਈ ਆਪਣੇ ਕੰਨ ਬੰਦ ਕਰ ਲਏ ਹੋਣ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਵੀ ਸਮਝਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੇ ਉਹ ਸੁਣੇਗਾ ਨਹੀਂ। ਸੁਤੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਜਗਾਣਾ ਤਾਂ ਆਸਾਨ ਹੈ ਪਰ ਜਾਗੇ ਨੂੰ ਜਗਾਣਾ ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ।

**ਗੈਂਡਾ ਮਾਰਿ ਹੋਮ ਜਗ ਕੀਏ ਦੇਵਤਿਆ ਕੀ ਬਾਣੇ ॥ ਮਾਸੁ ਛੋਡਿ ਬੈਸਿ ਨਕੁ ਪਕੜਹਿ ਰਾਤੀ ਮਾਣਸ ਖਾਣੇ ॥ ਫੜੁ ਕਰਿ ਲੋਕਾਂ ਨੇ
ਦਿਖਲਾਵਹਿ ਗਿਆਨੁ ਧਿਆਨੁ ਨਹੀ ਸੁਝੈ ॥ ਨਾਨਕ ਅੰਧੇ ਸਿਉ ਕਿਆ ਕਹੀਐ ਕਹੈ ਨ ਕਹਿਆ ਬੁਝੈ ॥ (੧੨੮੯)**

ਅੰਨ੍ਹਾ ਉਹ ਹੈ ਜੋ ਅੰਨ੍ਹਿਆਂ ਵਾਲੇ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਗਿਆਨ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਭਾਵ, ਜੋ ਸੂਝਬੂਝ ਤੇ ਸਮਝ ਤੋਂ ਸੱਖਣਾ ਹੈ। ਸਰੀਰ ਨਾਲ ਅੱਖਾਂ ਤਾਂ ਹਨ ਪਰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮੱਤ ਦੀ ਸੋਝੀ ਨਹੀਂ। ਸੋਚਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਵੀ ਤਾਂ ਮਾਂ ਤੇ ਪਿਉ ਦੀ ਰੱਤ ਤੋਂ ਹੀ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਹਨ ਤੇ ਫਿਰ ਮੱਛੀ ਮਾਸ ਤੋਂ ਕਿਸ ਲਈ ਪਰਹੇਜ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਸਰੀਰ ਤਾਂ ਮਾਂ ਪਿਉ ਦੇ ਮਾਸ ਤੋਂ ਹੀ ਬਣਿਆ ਹੈ। ਫਿਰ ਮਾਸ ਤੋਂ ਹੀ ਪੈਦਾ ਹੋ ਕੇ ਮਾਸ ਤੋਂ ਪਰਹੇਜ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਕੀ ਭਾਵ ਹੋਇਆ?

**ਅੰਧਾ ਸੋਇ ਜਿ ਅੰਧੁ ਕਮਾਵੈ ਤਿਸੁ ਰਿਦੈ ਸਿ ਲੋਚਨ ਨਾਹੀ ॥ ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਕੀ ਰਕਤੁ ਨਿਪੰਨੇ ਮਛੀ ਮਾਸੁ ਨ ਖਾਂਹੀ ॥ (੧੨੮੯,
(੧੨੯੦)**

ਜਦੋਂ ਰਾਤ ਨੂੰ ਜ਼ਨਾਨੀ ਤੇ ਮਰਦ ਇਕੱਠੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਦੋਂ ਵੀ ਮਾਸ ਨਾਲ ਹੀ ਮੰਦ, ਭਾਵ, ਭੋਗ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਮਾਸ ਦੇ ਪੁਤਲੇ ਹਾਂ, ਸਾਡਾ ਮੁੱਢ ਮਾਸ ਤੋਂ ਹੀ ਬੱਝਾ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਮਾਸ ਤੋਂ ਹੀ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਹਾਂ। ਮਾਸ ਦਾ ਤਿਆਗੀ ਪੰਡਿਤ ਮਾਸ ਦੀ ਚਰਚਾ ਛੇੜ ਕੇ ਐਵੇਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਿਆਣਾ ਅਖਵਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਸ ਨੂੰ ਨਾ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਗਿਆਨ, ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸੁਰਤ ਹੈ ਕਿ ਸਚਾਈ ਨਾਲ ਜੁੜ ਸਕੇ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਤਾਂ ਸੁਆਲ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਭਲਾ ਦੱਸੋ, ਪੰਡਿਤ ਜੀ! ਇਹ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਾਹਰੋਂ ਲਿਆਂਦਾ ਹੋਇਆ ਮਾਸ ਮਾੜਾ ਹੈ ਤੇ ਘਰ ਦਾ ਵਰਤਿਆ ਮਾਸ ਚੰਗਾ? ਸਾਰੇ ਜੀਅ ਜੰਤ ਮਾਸ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਹਨ, ਜਿੰਦ ਨੇ ਮਾਸ ਵਿਚ ਹੀ ਡੇਰਾ ਲਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਾਹ ਦੱਸਣ ਵਾਲਾ ਆਪ ਅੰਨ੍ਹਾ ਹੈ, ਉਹ ਨਾ ਖਾਣ-ਜੋਗ ਚੀਜ਼ਾਂ ਭਾਵ, ਪਰਾਇਆ ਹੱਕ ਤਾਂ ਖਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਖਾਣ-ਜੋਗ ਚੀਜ਼ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਮੁੱਢ ਬੱਝਾ ਹੈ, ਤਿਆਗਦੇ ਹਨ।

**ਇਸੜੀ ਪੁਰਖੈ ਜਾਂ ਨਿਸਿ ਮੇਲਾ ਓਥੈ ਮੰਧੁ ਕਮਾਹੀ ॥ ਮਾਸਹੁ ਨਿੰਮੇ ਮਾਸਹੁ ਜੰਮੇ ਹਮ ਮਾਸੈ ਕੇ ਭਾਂਡੇ ॥ ਗਿਆਨੁ ਧਿਆਨੁ ਕਛੁ ਸੁਝੈ ਨਾਹੀ
ਚਤੁਰੁ ਕਹਾਵੈ ਪਾਂਡੇ ॥ ਬਾਹਰ ਕਾ ਮਾਸੁ ਮੰਦਾ ਸੁਆਮੀ ਘਰ ਕਾ ਮਾਸੁ ਚੰਗੇਰਾ ॥ ਜੀਅ ਜੰਤ ਸਭਿ ਮਾਸਹੁ ਹੋਏ ਜੀਇ ਲਇਆ ਵਾਸੇਰਾ ॥
ਅਭਖੁ ਭਖਹਿ ਭਖੁ ਤਜਿ ਛੋਡਹਿ ਅੰਧੁ ਗੁਰੂ ਜਿਨ ਕੇਰਾ ॥ (੧੨੯੦)**

ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਮਾਸ ਦੇ ਪੁਤਲੇ ਹਾਂ, ਸਾਡਾ ਮੁੱਢ ਮਾਸ ਤੋਂ ਹੀ ਬੱਝਾ, ਅਸੀਂ ਮਾਸ ਤੋਂ ਹੀ ਪੈਦਾ ਹੋਏ। ਮਾਸ ਦਾ ਤਿਆਗੀ ਪੰਡਿਤ ਮਾਸ ਦੀ ਚਰਚਾ ਛੇੜ ਕੇ ਐਵੇਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਿਆਣਾ ਅਖਵਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਸ ਨੂੰ ਨਾ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਗਿਆਨ, ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸੁਰਤ ਹੈ ਕਿ ਸਚਾਈ ਨਾਲ ਜੁੜ ਸਕੇ। ਪੁਰਾਣਾਂ ਵਿਚ ਮਾਸ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ, ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਮਜ਼ਹਬੀ ਕਿਤਾਬਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਮਾਸ ਵਰਤਣ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ, ਜਗਤ ਵਿਚ ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ ਮਾਸ ਵਰਤਿਆ ਚਲਿਆ ਆਇਆ ਹੈ। ਆਦਿ ਮਨੁੱਖ ਸ਼ਿਕਾਰ ਕਰਕੇ ਕੱਚਾ ਮਾਸ ਹੀ ਖਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਸਮਾਂ ਪਾ ਕੇ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਅੱਗ ਬਾਲਣੀ ਸਿੱਖੀ ਤੇ ਫਿਰ ਪਕਾ ਕੇ ਖਾਣਾ ਆਰੰਭ ਕੀਤਾ। ਜੱਗ ਵਿਚ, ਵਿਆਹ ਆਦਿਕ ਕਾਜ ਵਿਚ ਮਾਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹੈ, ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਮਿਆਂ ਵੇਲੇ ਮਾਸ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

**ਮਾਸਹੁ ਨਿੰਮੇ ਮਾਸਹੁ ਜੰਮੇ ਹਮ ਮਾਸੈ ਕੇ ਭਾਂਡੇ ॥ ਗਿਆਨੁ ਧਿਆਨੁ ਕਛੁ ਸੁਝੈ ਨਾਹੀ ਚਤੁਰੁ ਕਹਾਵੈ ਪਾਂਡੇ ॥ ਮਾਸੁ ਪੁਰਾਣੀ ਮਾਸੁ ਕਤੇਬੀ
ਚਹੁ ਜੁਗਿ ਮਾਸੁ ਕਮਾਣਾ ॥ ਜਜਿ ਕਾਜਿ ਵੀਆਹਿ ਸੁਹਾਵੈ ਓਥੈ ਮਾਸੁ ਸਮਾਣਾ ॥ (੧੨੯੦)**

ਜ਼ਨਾਨੀ, ਮਰਦ, ਸ਼ਾਹ, ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ, ਆਦਿ ਸਾਰੇ ਮਾਸ ਤੋਂ ਹੀ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਇਹ ਸਾਰੇ ਮਾਸ ਤੋਂ ਬਣਨ ਕਰਕੇ ਨਰਕ ਵਿਚ ਪੈਂਦੇ ਦਿੱਸਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਮਾਸ ਦੇ ਤਿਆਗੀ ਪੰਡਿਤ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਦਾਨ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਵੇਖੋ, ਕਿ ਇਹ ਕਿੰਨੀ ਅਜੀਬ ਤੇ ਧੱਕੇ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਦਾਨ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਤਾਂ ਨਰਕਾਂ ਵਿਚ ਪੈਣ ਤੇ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਸੁਰਗ ਵਿਚ। ਪੰਡਿਤ ਬਹੁਤ ਚਤੁਰ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਆਪ ਤਾਂ ਮਾਸ ਖਾਣ ਦੇ ਬਾਰੇ ਸਮਝ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਂਦਾ ਹੈ।

**ਇਸੜੀ ਪੁਰਖ ਨਿਪਜਹਿ ਮਾਸਹੁ ਪਾਤਿਸਾਹ ਸੁਲਤਾਨਾਂ ॥ ਜੇ ਓਇ ਦਿਸਹਿ ਨਰਕਿ ਜਾਂਦੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ ਕਾ ਦਾਨੁ ਨ ਲੈਣਾ ॥ ਦੇਂਦਾ ਨਰਕਿ
ਸੁਰਗਿ ਲੈਦੇ ਦੇਖਹੁ ਏਹੁ ਪਿਛਾਣਾ ॥ ਆਪਿ ਨ ਬੁਝੈ ਲੋਕ ਬੁਝਾਏ ਪਾਂਡੇ ਖਰਾ ਸਿਆਣਾ ॥ (੧੨੯੦)**

ਹੇ ਪੰਡਿਤ! ਤੈਨੂੰ ਇਹ ਹੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮਾਸ ਕਿਥੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ। ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਅੰਨ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕਮਾਦ ਗੰਨਾ ਉੱਗਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕਪਾਹ ਉੱਗਦੀ ਹੈ, ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਹੀ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਾਣੀ ਆਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਕਈ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਭਲਾਈ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਭਾਵ, ਜੀਵ ਦੇ ਪਾਲਣ ਲਈ ਕਈ ਤਰੀਕਿਆਂ ਦੀ ਖੁਰਾਕ-ਪੁਸ਼ਾਕ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਭਾਵ, ਬੇਅੰਤ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਪਦਾਰਥ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਹੀ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੇ ਕਰ ਸੱਚਾ ਤਿਆਗੀ ਬਣਨਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਚਸਕੇ ਛੱਡ ਕੇ ਤਿਆਗੀ ਬਣ ਕਿਉਂਕਿ ਮਾਸ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਵੀ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਹੈ ਤੇ ਅੰਨ ਕਮਾਦ ਆਦਿਕ ਦੀ ਉਤਪੱਤੀ ਵੀ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਹੀ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਇਹ ਪੰਗਤੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜੀਵਨ ਜਾਨਵਰਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਹੈ ਤੇ ਪੌਦਿਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਵਾਂ ਦਾ ਆਧਾਰ ਪਾਣੀ ਹੈ। ਸਾਇੰਸ ਵੀ ਚੰਨ ਤੇ ਪਾਣੀ ਲੱਭਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਉਥੇ ਜੀਵਨ ਸੰਭਵ ਹੋ ਸਕੇ।

ਪਾਂਡੇ ਤੂ ਜਾਣੈ ਹੀ ਨਾਹੀ ਕਿਥਹੁ ਮਾਸੁ ਉਪੰਨਾ ॥ ਤੋਇਅਹੁ ਅੰਨੁ ਕਮਾਦੁ ਕਪਾਹਾਂ ਤੋਇਅਹੁ ਤ੍ਰਿਭਵਣੁ ਗੰਨਾ ॥ ਤੋਆ ਆਖੈ ਹਉ ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਹਛਾ ਤੋਐ ਬਹੁਤੁ ਬਿਕਾਰਾ ॥ ਏਤੇ ਰਸ ਛੋਡਿ ਹੋਵੈ ਸੰਨਿਆਸੀ ਨਾਨਕੁ ਕਹੈ ਵਿਚਾਰਾ ॥੨॥ (੧੨੯੦)

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਵਿਗਿਆਨਿਕ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਉਪਰ ਲਿਖੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਸਮਝਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਮਾਸ ਤੇ ਸਾਗ ਵਿਚ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ। ਠੀਕ ਉਸੇ ਸਚਾਈ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸੂਤਕ ਦਾ ਭਰਮ ਤੋੜਿਆ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ ਕਰ ਮੰਨ ਲਈਏ ਕਿ ਸੂਤਕ ਦਾ ਭਰਮ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਫਿਰ ਸੂਤਕ ਤਾਂ ਸਭ ਥਾਈਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਰਸੋਈ ਵਿਚ ਵਰਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਗੋਹੇ ਤੇ ਲਕੜੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵੀ ਕੀਤੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਉਹ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜੰਮਦੇ ਤੇ ਮਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਅੰਨ ਦੇ ਜਿਤਨੇ ਵੀ ਦਾਣੇ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਦਾਣਾ ਜੀਵ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅੰਨ ਦੇ ਅੰਦਰਲੇ ਜੀਵ ਅਸੀਂ ਹੁਣ ਖੁਰਦਬੀਨ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਵੇਖ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਪਰ ਇਹ ਸਚਾਈ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ੫੦੦ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿਤੀ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਵੀ ਜੀਵ ਦਰਸਾਇਆ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਜੀਵਨ ਦਾ ਆਧਾਰ ਹੈ। ਕੋਈ ਵੀ ਜੀਵ ਜੰਤੂ ਜਾਂ ਪੌਦਾ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਜਿੰਦਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸੂਤਕ ਕਿਵੇਂ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਕਿਉਂਕਿ ਸੂਤਕ ਤਾਂ ਹਰ ਵੇਲੇ, ਹਰ ਥਾਂ ਤੇ ਹਰ ਘਰ ਦੀ ਰਸੋਈ ਵਿਚ ਪਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਭਰਮ ਤੇ ਅਗਿਆਨਤਾ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮੱਤ ਤੇ ਗਿਆਨ ਨਾਲ ਹੀ ਧੋਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਸਲੋਕੁ ਮਃ ੧ ॥ ਜੇ ਕਰਿ ਸੂਤਕੁ ਮੰਨੀਐ ਸਭ ਤੈ ਸੂਤਕੁ ਹੋਇ ॥ ਗੋਹੇ ਅਤੇ ਲਕੜੀ ਅੰਦਰਿ ਕੀੜਾ ਹੋਇ ॥ ਜੇਤੇ ਦਾਣੇ ਅੰਨ ਕੇ ਜੀਆ ਬਾਝੁ ਨ ਕੋਇ ॥ ਪਹਿਲਾ ਪਾਣੀ ਜੀਉ ਹੈ ਜਿਤੁ ਹਰਿਆ ਸਭੁ ਕੋਇ ॥ ਸੂਤਕੁ ਕਿਉ ਕਰਿ ਰਖੀਐ ਸੂਤਕੁ ਪਵੈ ਰਸੋਇ ॥ ਨਾਨਕੁ ਸੂਤਕੁ ਏਵ ਨ ਉਤਰੈ ਗਿਆਨੁ ਉਤਾਰੇ ਧੋਇ ॥੧॥ (੪੭੨-੪੭੩)

ਉਪਰ ਲਿਖਿਆ ਸ਼ਬਦ ਇਹ ਵੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੀ ਬਨਸਪਤੀ ਵਿਚ ਜੀਵਨ ਹੈ। ਜੇ ਕਰ ਕੁਝ ਲੋਕ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮਾਸ ਖਾਣਾ ਪਾਪ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸੇ ਨਿਯਮ ਮੁਤਾਬਕ ਫਿਰ ਰੋਟੀ, ਸਬਜੀ, ਦਾਲ, ਚੌਲ ਖਾਣੇ ਵੀ ਪਾਪ ਹਨ। ਸਾਨੂੰ ਸਾਰਿਆ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਖੂਨ ਵਿਚ ਚਿਟੇ ਸੈਲਾਂ (White blood corpuscles) ਦਾ ਕੰਮ ਸਾਡੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਬੀਮਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਜੀਵਾਣੂਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨਾ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਬੀਮਾਰ ਕਰਕੇ ਮਾਰ ਦੇਣਗੇ। ਜੇ ਕਰ ਜੀਵ ਹੱਤਿਆ ਪਾਪ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਪਾਪ ਹਰੇਕ ਮਨੁੱਖ ਤੇ ਜੀਵ ਜੰਤੂ ਲਗਾਤਾਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਧੋਖਾ ਕਰਨਾ, ਕਿਸੇ ਦਾ ਹੱਕ ਮਾਰਨਾ, ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਨਾ, ਕਾਮ ਦੇ ਅਧੀਨ ਰਹਿਣਾ, ਆਦਿ ਨੂੰ ਪਾਪ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਨੀਚ ਕਰਮ ਕਰਨ ਤੋਂ ਰੋਕਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਠੱਗੀ ਮਾਰਨੀ, ਪਰਾਇਆ ਧਨ ਚੁਰਾਣਾ, ਪਰਾਈ ਨਿੰਦਾ ਕਰਨੀ, ਪਰਾਇਆ ਰੂਪ ਮਾੜੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਵੇਖਣਾ, ਮਨ ਵਿਚ ਖੋਟੀ ਸੋਚ ਰੱਖਣੀ, ਆਦਿ। ਕਿਤੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮਾਸ ਖਾਣਾ ਪਾਪ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਆਸਾ ਕੀ ਵਾਰ ਦੇ ਵਿਚ ਜਨੇਊ ਪਾਉਣ ਦੇ ਕਰਮ ਕਾਂਡ ਬਾਰੇ ਜਿਕਰ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਇਹ ਵੀ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਨੇਊ ਦੀ ਰਸਮ ਸਮੇਂ ਬੱਕਰੇ ਦਾ ਮਾਸ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਵਰਤਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਹੀ ਰਸਮ ਪੂਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

“ਤਗੁ ਕਪਾਹਹੁ ਕਤੀਐ ਬਾਮੁਣੁ ਵਟੇ ਆਇ ॥ ਕੁਹਿ ਬਕਰਾ ਰਿੰਨਿ ਖਾਇਆ ਸਭੁ ਕੇ ਆਖੈ ਪਾਇ ॥” (੪੭੧)

ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਲਈ ਜਨੇਊ ਦੀ ਰਸਮ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੋਵੇਗੀ ਤਾਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਰਵਾਇਤ ਅਨੁਸਾਰ ਬਕਰੇ ਦਾ ਮਾਸ ਵੀ ਜਰੂਰ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੋਵੇਗਾ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜੋ ਜਨੇਊ ਪਾਉਣ ਸਬੰਧੀ ਇਤਰਾਜ਼ ਲਿਖੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਮਾਸ ਨਾ ਖਾਣ ਸਬੰਧੀ ਕੋਈ ਵੀ ਜਿਕਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਖਾਣ ਪੀਣ ਸਬੰਧੀ ਸ਼ਬਦ ਅੰਕਿਤ ਹੈ ਉਥੇ ਵੀ ਮਾਸ ਨਾ ਖਾਣ ਸਬੰਧੀ ਕੋਈ ਜਿਕਰ ਨਹੀਂ ਹੈ।

“ਬਾਬਾ ਹੋਰੁ ਖਾਣਾ ਖੁਸੀ ਖੁਆਰੁ ॥ ਜਿਤੁ ਖਾਏ ਤਨੁ ਪੀੜੀਐ ਮਨ ਮਹਿ ਚਲਹਿ ਵਿਕਾਰ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥ ॥ (੧੬)

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਸਮਝਾ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਖਾਣ ਨਾਲ ਸਰੀਰ ਰੋਗੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕਈ ਮੰਦੇ ਖਿਆਲ ਤੁਰ ਪੈਂਦੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਖਾਣ ਨਾਲ ਖੁਆਰ ਹੋਈਦਾ ਹੈ। ਇਥੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸੰਕੇਤ ਹੈ ਕਿ ਖਾਣਾ ਸਾਫ ਸੁਥਰਾ ਤੇ ਤਾਜ਼ਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਖਾਣਾ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਸਮੇਂ, ਵਰਤਾਉਣ ਸਮੇਂ ਤੇ ਖਾਣ ਸਮੇਂ ਹੱਥ ਸਾਫ ਸੁਥਰੇ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਤਾਂ ਜੋ ਸਰੀਰ ਰੋਗੀ ਨਾ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਠੀਕ ਇਹੀ ਸਿਖਿਆ ਅੱਜ ਦੀ ਵਿਗਿਆਨ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਖਾਣਾ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਕੁਝ ਘੱਟ ਹੀ ਖਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਅਲਪ ਅਹਾਰ ਸੁਪਲ ਸੀ ਨਿੰਦਾ ਦਯਾ ਛਿਮਾ ਤਨ ਪ੍ਰੀਤਿ ॥ ਸੀਲ ਸੰਤੋਖ ਸਦਾ ਨਿਰਬਾਹਿਬੋ ਹ੍ਰੈਬੋ ਤ੍ਰਿਗੁਣ ਅਤੀਤਿ ॥੨॥ ਸ਼ਬਦ ਹਜਾਰੇ

ਖਾਣ ਕਰਕੇ ਦੂਸਰਾ ਪੀੜਾ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਨਸ਼ਿਆਂ ਤੇ ਰਸ ਲਈ ਖਾਂਦੇ ਹਾਂ। ਨਸ਼ਿਆਂ (ਸ਼ਰਾਬ, ਅਫੀਮ, ਗਾਂਜਾ, ਮੌਰਫੀਨ) ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਬੁਰਾਈ ਵੱਲ ਪ੍ਰੇਰਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਚਾਹ, ਕਾਫੀ ਵੀ ਛੋਟੇ ਪੱਧਰ ਦੇ ਨਸ਼ੇ ਹਨ, ਜੋ ਕਿ ਜਿਆਦਾ ਵਰਤੋਂ ਜਾਂ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਵਰਤਨ ਨਾਲ ਸਰੀਰ ਲਈ ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਅਫਸੋਸ ਕਿ ਅਸਾਂ ਨੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਚਾਹ ਦਾ ਨਸ਼ਾ ਵਰਤਾਉਣ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨ ਹੀ ਬਣਾ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਅੱਜਕਲ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ, ਨਾ ਦੁਧ ਪੀਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ, ਕਿ ਜਾਂ ਤਾਂ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਬੱਚੇ ਅੰਦਰ ਚਾਹ ਦੀ ਆਦਤ ਪਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਜਾਂ ਬੱਚੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਪੀਂਦਾ ਵੇਖ ਕੇ ਸਿੱਖ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਕਰ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਇਕ ਵਾਰੀ ਚਾਹ ਦੇ ਨਸ਼ੇ ਦੀ ਆਦਤ ਪੈ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਦੁਧ ਨਹੀਂ ਪੀਵੇਗਾ।

ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਲਪੇਟ ਵਿਚ ਉਹ ਸਭ ਖਾਣ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਆ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਅਸੀਂ ਰਸ ਦੀ ਖਾਤਰ ਖਾਂਦੇ ਹਾਂ। ਸ਼ੱਕਰ ਦੇ ਰੋਗੀ ਲਈ ਮਿਠਾ ਖਾਣਾ ਸਿਹਤ ਲਈ ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਸਾਬਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮੋਟੇ ਆਦਮੀ, ਦਿਲ ਦੇ ਰੋਗੀ ਅਤੇ ਬਲੱਡ ਪ੍ਰੈਸ਼ਰ ਦੇ ਮਰੀਜ਼ ਲਈ ਤਲੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ, ਮਿਠਾਈਆਂ ਜਾਂ ਸਵਾਦ ਲਈ ਜਿਆਦਾ ਖਾਣਾ, ਨੁਕਸਾਨ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਹਾਂ ਜੇ ਕਰ ਮਾਸ ਰਸ ਦੀ ਖਾਤਰ ਜਿਆਦਾ ਖਾਧਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਵੀ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਕਸਰ ਮੀਟ ਦੇ ਨਾਲ ਘਿਉ ਜਾਂ ਤੇਲ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਅਧਿਕ ਮਾਤਰਾ ਵਿਚ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਖਾਣੇ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਪੇਟ ਨੂੰ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਨੇ ਹਜਮ ਕਰਕੇ ਲੋੜੀਂਦੇ ਪਦਾਰਥ ਸਾਰੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਦੇਣੇ ਹਨ। ਅੱਖਾਂ ਜਾਂ ਜੀਭ ਨੂੰ ਸਵਾਦੀ ਖਾਣੇ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਚਟਪਟੇ ਖਾਣੇ ਖਾ ਕੇ ਅਸੀਂ ਜੁਬਾਨ ਨੂੰ ਤਾਂ ਖੁਸ਼ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ, ਪਰ ਪੇਟ ਨੂੰ ਨਹੀਂ। ਖਾਣਾ ਪੇਟ ਦੀ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਖਾਣ ਨਾਲ ਸਰੀਰ ਤੰਦਰੁਸਤ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਕਿਸੇ ਵੀ ਰਸ ਜਾਂ ਚਸਕਿਆਂ ਲਈ ਕੀਤੇ ਕੰਮ ਸਾਨੂੰ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵੱਲ ਲਿਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਸੋਨਾ ਚਾਂਦੀ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨ ਦਾ ਚਸਕਾ, ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਆਰਥਕ ਢਾਂਚਾ ਖਰਾਬ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਘੱਟ ਪੈਸੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਚੀਜ਼ਾਂ ਲੈਣ ਲਈ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਅਕਸਰ ਲੋਕ ਜਿਆਦਾ ਪੈਸੇ ਇਕੱਠੇ ਕਰਨ ਲਈ ਹੇਰਾ ਫੇਰੀ, ਰਿਸ਼ਵਤ ਆਦਿ ਲੈਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸਤ੍ਰੀ ਭਾਵ, ਕਾਮ ਦਾ ਚਸਕਾ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਵਿਕਾਰੀ ਬਣਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਕਾਰ ਕਰਕੇ ਅੱਜਕਲ ਅਨੇਕਾਂ ਲੋਕ ਏਡਜ਼ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਸੁਗੰਧੀਆਂ ਦੀ ਲਗਨ ਵੀ ਖਰਾਬੀ ਵੱਲ ਲਿਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਨਕਲੀ ਅਤੇ ਰਸਾਇਣਕ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਬਣਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਸੁਗੰਧੀਆਂ ਸਰੀਰ ਤੇ ਚਮੜੀ ਲਈ ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਘੋੜਿਆਂ (ਸਕੂਟਰ, ਕਾਰਾਂ) ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਦਾ ਸ਼ੌਂਕ ਵੀ ਹੰਕਾਰ ਵੱਲ ਲਿਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਨਰਮ ਨਰਮ ਸੇਜਾਂ ਤੇ ਸੌਣ ਨਾਲ ਪਿਠ ਦਰਦ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਸੋਹਣੇ ਮਹਲ-ਮਾੜੀਆਂ ਖਰੀਦਣ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਖਾਤਰ, ਕਈ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਦੀ ਬਾਜ਼ੀ ਲਗਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਸੁਆਦਲੇ ਮਿੱਠੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ ਰਸ ਪੇਟ ਖਰਾਬ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮਾਸ ਖਾਣ ਦਾ ਚਸਕਾ ਵੀ ਸਿਹਤ ਨੂੰ ਖਰਾਬ ਕਰਨ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਇਤਨੇ ਚਸਕੇ ਲੱਗੇ ਹੋਣ, ਉਸ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਨਾਮ ਟਿਕਾਣਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਰਸੁ ਸੁਇਨਾ ਰਸੁ ਰੁਪਾ ਕਾਮਣਿ ਰਸੁ ਪਰਮਲ ਕੀ ਵਾਸੁ ॥ ਰਸੁ ਘੋੜੇ ਰਸੁ ਸੇਜਾ ਮੰਦਰ ਰਸੁ ਮੀਠਾ ਰਸੁ ਮਾਸੁ ॥ ਏਤੇ ਰਸ ਸਰੀਰ ਕੇ ਕੈ ਘਟਿ ਨਾਮ ਨਿਵਾਸੁ ॥੨॥ (੧੫)

ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਇਕੱਲੇ ਮਾਸ ਦੇ ਚਸਕੇ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਹਰੇਕ ਚੀਜ਼ ਜੋ ਕਿ ਜ਼ਰੂਰਤ ਤੋਂ ਜਿਆਦਾ ਵਰਤੀ ਜਾਂ ਇਕੱਠੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ, ਉਸ ਲਈ ਸੁਚੇਤ ਰਹਿਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ। **ਭੋਜਨ ਜ਼ਰੂਰਤ ਲਈ ਖਾਇਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸਰੀਰ ਠੀਕ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਕਰ ਸਵਾਦ ਲਈ ਖਾਇਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹੀ ਭੋਜਨ ਰੋਗ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।**

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀਭ ਰਸ ਦੀ ਬਜਾਏ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਵਿਚ ਮਿਲ ਕੇ ਹਰੀ ਨਾਮ ਨਾਲ ਸਾਂਝ ਪਾਉਣ ਲਈ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਰਨ ਪੈ ਕੇ, ਭਾਵ ਗੁਰਬਾਣੀ ਰਾਹੀਂ ਹਰੀ ਦੇ ਨਾਮ ਧਨ ਦੀ ਕਦਰ ਸਮਝ ਤੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਨਾਮ ਦਿਨ ਰਾਤ ਯਾਦ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ।

“ਰਾਮ ਨਾਮੁ ਜਪਿ ਦਿਨਸੁ ਰਾਤਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹਰਿ ਧਨੁ ਜਾਨੁ ॥ ਸਭਿ ਸੁਖ ਹਰਿ ਰਸ ਭੋਗਣੇ ਸੰਤ ਸਭਾ ਮਿਲਿ ਗਿਆਨੁ ॥ (੨੧)”

ਜਦੋਂ ਤਕ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਮਨ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਰੂਪੀ ਤੀਰ ਨਾਲ ਵਿੱਝਦਾ ਨਹੀਂ, ਤਦ ਤਕ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰ ਤੇ ਸੋਭਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ। ਅਜੇਹੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸੁੰਦਰ ਪਦਾਰਥ ਵਰਤਣੇ ਵਿਅਰਥ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਭੋਗਣ ਵਾਲੇ ਸਰੀਰ ਦਾ ਇਕ ਦਿਨ ਅੰਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਮਿੱਟੀ ਵਿਚ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਸ਼ਵਾਨ ਸਰੀਰ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਬਾਹਰੀ ਸਜਾਵਟਾਂ ਵੀ ਬੇਕਾਰ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਹ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਜੀਵ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਧੰਨਤਾ ਦੇ ਯੋਗ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਭੂ-ਪਤੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

“ਸਭਿ ਰਸ ਭੋਗਣ ਬਾਦਿ ਹਰਿ ਸਭਿ ਸੀਗਾਰ ਵਿਕਾਰ ॥ ਜਬ ਲਗੁ ਸਬਦਿ ਨ ਭੇਦੀਐ ਕਿਉ ਸੋਹੈ ਗੁਰਦੁਆਰਿ ॥ ਨਾਨਕ ਧੰਨੁ ਸੁਹਾਗਣੀ ਜਿਨ ਸਹ ਨਾਲਿ ਪਿਆਰੁ ॥” (੧੮, ੧੯)

ਜੇਕਰ ਮਨ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਏ, ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਸਾਰੇ ਮਿੱਠੇ ਸੁਆਦ ਵਾਲੇ ਪਦਾਰਥ ਸਮਝੋ। ਜੇ ਸੁਰਤਿ ਹਰੀ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਜੁੜਨ ਲੱਗ ਪਏ, ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਲੂਣ ਵਾਲੇ ਪਦਾਰਥ ਜਾਣੋ। ਮੂੰਹ ਨਾਲ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਨਾਮ ਉਚਾਰਨਾ, ਖੱਟੇ ਸੁਆਦ ਵਾਲੇ ਪਦਾਰਥ ਸਮਝੋ। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਦਾ ਕੀਰਤਨ, ਮਸਾਲੇ ਜਾਣੋ। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨਾਲ ਇਕ-ਰਸ ਪ੍ਰੇਮ,

ਛੱਤੀ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਸੁਆਦਲੇ ਭੋਜਨ ਹਨ। ਪਰੰਤੂ ਇਹ ਉੱਚੀ ਦਾਤ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਉਤੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਆਪਣੀ ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਕਰਦਾ ਹੈ।

“ਸਭਿ ਰਸ ਮਿਠੇ ਮੰਨਿਐ ਸੁਣਿਐ ਸਾਲੋਣੇ ॥ ਖਟ ਤੁਰਸੀ ਮੁਖਿ ਬੋਲਣਾ ਮਾਰਣ ਨਾਦ ਕੀਏ ॥ ਛਤੀਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਭਾਉ ਏਕੁ ਜਾ ਕਉ ਨਦਰਿ ਕਰੇਇ ॥੧॥” (੧੬, ੧੭)

ਇਸ ਲਈ ਜਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਰਸ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਪਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਸੁਆਦ ਨਹੀਂ ਆਇਆ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਦਾ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ, ਉਹ ਬਦਕਿਸਮਤ ਹਨ, ਉਹ ਜਮਾਂ ਦੇ ਵੱਸ ਪਏ ਹੋਏ ਸਮਝੋ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਆਤਮਕ ਮੋਤ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਸਵਾਰ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਰਨ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ, ਜੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਬੈਠਦੇ, ਲਾਹਨਤ ਹੈ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਜੀਉਣ ਦੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੀਉਣਾ ਫਿਟਕਾਰ-ਜੋਗ ਹੈ।

“ਜਿਨ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਰਸੁ ਨਾਮੁ ਨ ਪਾਇਆ ਤੇ ਭਾਗਹੀਣ ਜਮ ਪਾਸਿ ॥ ਜੋ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸਰਣਿ ਸੰਗਤਿ ਨਹੀ ਆਏ ਪ੍ਰਿਗੁ ਜੀਵੇ ਪ੍ਰਿਗੁ ਜੀਵਾਸਿ ॥” (੧੦)

ਜਿਹੜੇ ਮਨੁੱਖ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਨਾਲੋਂ ਟੁੱਟੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਹ ਨਾਮ ਦੇ ਰਸ ਦੇ ਸੁਆਦ ਨੂੰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਅਹੰਕਾਰ ਦਾ ਮਾਨੋ ਕੰਡਾ ਚੁੱਭਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਉਹ ਤੁਰਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਉਹ ਹਉਮੈ ਦੇ ਸੁਭਾਵ ਵਾਲੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਹਉਮੈ ਦਾ ਕੰਡਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੁਭਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਦੁਖ ਪਾਂਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਆਤਮਕ ਮੋਤ-ਰੂਪੀ ਕੰਡਾ ਸਹਾਰਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਪੈਰ ਵਿਚ ਕੰਡਾ ਚੁੱਭ ਜਾਏ ਤਾਂ ਤੁਰਨਾ ਔਖਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਕੰਡੇ ਨੂੰ ਕੱਢਣ ਦੇ ਬਜਾਏ ਜੇ ਪੈਰਾਂ ਵਿਚ ਕਿਤਨੀ ਵੀ ਨਰਮ ਤੇ ਮਖਮਲ ਦੀ ਜੁੱਤੀ ਪਾ ਲਈਏ, ਤਾਂ ਵੀ ਤੁਰਨ ਲੱਗਿਆਂ ਉਹ ਕੰਡਾ ਚੁਭਦਾ ਹੀ ਰਹੇਗਾ। ਆਰਾਮ ਤਾਂ ਹੀ ਆਵੇਗਾ, ਜਦੋਂ ਉਹ ਕੰਡਾ ਪੈਰ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਲਿਆ ਜਾਏ। ਇਸ ਲਈ ਜਿਤਨਾ ਚਿਰ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹਉਮੈ ਹੈ, ਇਹ ਦੁਖੀ ਹੀ ਕਰਦਾ ਰਹੇਗਾ। ਮਖਮਲ ਦੀ ਜੁੱਤੀ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਹਰਲੇ ਧਾਰਮਿਕ ਭੇਖ ਤੇ ਕਰਮ ਕਾਂਡ ਸੁਖ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਨ।

“ਸਾਕਤ ਹਰਿ ਰਸ ਸਾਦੁ ਨ ਜਾਣਿਆ ਤਿਨ ਅੰਤਰਿ ਹਉਮੈ ਕੰਡਾ ਹੇ ॥ ਜਿਉ ਜਿਉ ਚਲਹਿ ਚੁਭੈ ਦੁਖੁ ਪਾਵਹਿ ਜਮਕਾਲੁ ਸਹਹਿ ਸਿਰਿ ਡੰਡਾ ਹੇ ॥੨॥” (੧੩)

ਅੱਜਕਲ ਦੇ ਟੀ.ਵੀ. ਅਤੇ ਹੋਰ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੇ ਮਾਧਿਅਮ ਕਰਕੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਸੱਚ ਪਛਾਨਣਾ ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਜਗਤ ਵਿਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਪਿਆ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਜੀਵ ਭੁਲੇਖਿਆਂ ਵਿਚ ਡੁੱਬੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਉਹੀ ਮਨੁੱਖ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਨਾਲ ਜਾਣ-ਪਛਾਣ ਪਾ ਲਈ ਹੈ। ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਸੁੱਤੇ ਹੋਏ, ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਆਪ ਜਗਾ ਕੇ ਇਹ ਨਾਮ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਿਲਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਅਕੱਥ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਭਾਵ ਬੇਅੰਤ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਦੀ ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਕਰਨ ਦੀ ਜਾਚ ਸਿੱਖ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

“ਇਹੁ ਸੰਸਾਰੁ ਬਿਕਾਰੁ ਸੰਸੇ ਮਹਿ ਤਰਿਓ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ॥ ਜਿਸਹਿ ਜਗਾਇ ਪੀਆਵੈ ਇਹੁ ਰਸੁ ਅਕਥ ਕਥਾ ਤਿਨਿ ਜਾਨੀ ॥” (੧੩)

ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਸੁਆਦ ਨੂੰ ਫਿੱਕਾ ਕਰਕੇ ਜਾਣ ਲਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਮਾਇਕ ਚਸਕਿਆਂ ਤੋਂ ਬਚੇ ਰਹਿ ਕੇ ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਪਹਿਚਾਣ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੇ ਇਹ ਦੁਨੀਆ ਵਾਲੇ ਚਸਕੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਉਹ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਅਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਦਾ ਨਾਮ ਦਾ ਰਸ ਪੀਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਦੁਨਿਆਵੀ ਮਾਇਆ ਵਾਲਾ ਸੁਆਦ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ।

“ਰਾਰਾ ਰਸੁ ਨਿਰਸ ਕਰਿ ਜਾਨਿਆ ॥ ਹੋਇ ਨਿਰਸ ਸੁ ਰਸੁ ਪਹਿਚਾਨਿਆ ॥ ਇਹ ਰਸ ਛਾਡੇ ਉਹ ਰਸੁ ਆਵਾ ॥ ਉਹ ਰਸੁ ਪੀਆ ਇਹ ਰਸੁ ਨਹੀ ਭਾਵਾ ॥” (੩੪੨)

ਘਰ ਦੀਆਂ ਬੇਅੰਤ ਸਜਾਵਟਾਂ, ਮਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਾਉ ਮਲੁਰ ਅਤੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਸਵਾਦਲੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਚਸਕਿਆਂ ਵਿਚ ਲੱਗ ਕੇ, ਜੇ ਮਨੁੱਖ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਨੂੰ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਉਹ ਮਾਨੋ ਵਿਸ਼ਟਾ ਦੇ ਕੀੜੇ ਹਨ। ਬੜੀ ਸਜ-ਧਜ ਹੋਵੇ, ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਹਰੇਕ ਚੀਜ਼ ਮਿਲੀ ਹੋਵੇ, ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੁਨਿਆਵੀ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਮੁਹੱਬਤ ਤੇ ਖਿੱਚ ਹੋਵੇ। ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਜੇ ਕਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਦੀ ਯਾਦ ਭੁੱਲ ਗਈ ਹੈ ਤਾਂ ਮਾਨੋ ਕਿ ਉਹ ਸਰੀਰ ਸੁਆਹ ਹੀ ਹੈ।

ਸਲੋਕ ॥ ਗ੍ਰਿਹੁ ਰਚਨਾ ਅਪਾਰੰ ਮਨਿ ਬਿਲਾਸ ਸੁਆਦੰ ਰਸਹ ॥ ਕਦਾਂਚ ਨਹ ਸਿਮਰੰਤਿ ਨਾਨਕ ਤੇ ਜੰਤ ਬਿਸਟਾ ਕ੍ਰਿਮਹ ॥ (੨੦੨)

ਰਸ ਸਬੰਧੀ ਸਾਰੇ ਸ਼ਬਦ ਇਹੀ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਵਾਏ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਦੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਦੁਨਿਆਵੀ ਰਸ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਦਾ ਮੰਤਵ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਉਹ ਸਾਰੇ ਪਦਾਰਥ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਸਰੀਰਕ ਜਰੂਰਤ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਖਾਧੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕੁਝ ਅਜੇਹੇ ਪ੍ਰੋਟੀਨ ਵੀ ਹਨ, ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਮਾਸ ਤੋਂ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਆਮ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਖਾਣਾ ਸਰੀਰ ਦੀ ਜਰੂਰਤ ਲਈ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਜੀਭ ਜਾਂ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਰਸ ਲਈ। ਚਟਪਟੇ ਖਾਣੇ ਪੇਟ ਖਰਾਬ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸੁੰਦਰ ਲੱਗਣ ਵਾਲੇ ਬਨਾਉਣੀ ਰੰਗ ਕੈਂਸਰ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਸਬਜੀ ਖਰੀਦਣ ਸਮੇਂ ਧਿਆਨ ਰੱਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸਬਜੀ ਖਰਾਬ ਤਾਂ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਲਈ ਚੰਗੀ ਸਬਜੀ ਲੈ ਕੇ ਆਉਂਦੇ ਹਾਂ। ਉਸ ਦੀ ਸਫਾਈ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਕੀੜਿਆਂ ਵਾਲੀ ਤੇ ਗੰਦੀ ਸਬਜੀ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਸੁਟ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਫਿਰ ਉਸ ਨੂੰ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਪਕਾ ਕੇ ਖਾਂਦੇ ਹਾਂ। ਜੇ ਕਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਤਾਂ ਬੀਮਾਰ ਹੋ ਜਾਵਾਂਗੇ। ਇਹੀ ਸਭ ਅਸੂਲ ਮੀਟ ਤੇ ਵੀ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਕੀੜਿਆਂ ਵਾਲੀ ਤੇ ਗੰਦੀ ਸਬਜੀ ਨਹੀਂ ਵਰਤਦੇ ਹਾਂ। ਠੀਕ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੀਮਾਰੀ ਵਾਲੇ ਜਾਨਵਰ ਦਾ ਮੀਟ ਨਹੀਂ ਵਰਤਣਾ ਹੈ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸਾਲਮੋਨੈਲਾ (Salmonella) ਵਰਗੀ ਬੀਮਾਰੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਅਕਸਰ ਮੀਟ ਵਿਚ ਫੈਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਕਈ ਲੋਕ ਸਵਾਦ ਲਈ ਜਿਆਦਾ ਘਿਉ ਵੀ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਮੋਟਾ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਲੋਕ ਮੀਟ ਨੂੰ ਰਸ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਰੋਜਾਨਾ ਸੇਵਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਮੋਟਾਪੇ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਵਧ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹੀ ਮੋਟਾਪਾ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਬਲੱਡ ਪਰੈਸ਼ਰ ਤੇ ਦਿਲ ਦੇ ਰੋਗ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹੀ ਬੀਮਾਰੀਆਂ ਮਿਠੇ ਨੂੰ ਚਸਕੇ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਰੋਜਾਨਾ ਖਾਣ ਨਾਲ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ।

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਮਾਸ ਖਾਣ ਜਾਂ ਲਹੂ ਪੀਣ ਤੋਂ ਜ਼ਰੂਰ ਵਰਜਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦਾ ਨਹੀਂ, ਬਲਕਿ ਇਨਸਾਨਾਂ ਦਾ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਗਰੀਬਾਂ ਦਾ ਮਾਸ ਨੋਚਣ ਤੋਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਖੂਨ ਚੂਸਣ ਤੋਂ ਸਖ਼ਤ ਮਨਾਹੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਪਰਾਇਆ ਹੱਕ ਮੁਸਲਮਾਨ ਲਈ ਸੂਰ ਹੈ ਤੇ ਹਿੰਦੂ ਲਈ ਗਾਂ ਹੈ। ਨਿਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਬਹਿਸ਼ਤ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਅੱਪੜ ਸਕੀਦਾ। ਗੁਰੂ ਪੈਗੰਬਰ ਤਾਂ ਹੀ ਸਿਫ਼ਾਰਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੇ ਮਨੁੱਖ ਪਰਾਇਆ ਹੱਕ ਨਾ ਵਰਤੇ। ਸੱਚ ਨੂੰ ਅਮਲੀ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਅਪਨਾਇਆਂ ਹੀ ਮੁਕਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

“ਹਕੂ ਪਰਾਇਆ ਨਾਨਕਾ ਉਸੁ ਸੁਅਰ ਉਸੁ ਗਾਇ ॥ ਗੁਰੂ ਪੀਰੁ ਹਾਮਾ ਤਾ ਭਰੇ ਜਾ ਮੁਰਦਾਰੁ ਨ ਖਾਇ ॥” (੧੪੧)

ਰੱਬ ਤੋਂ ਵਿੱਛੜੀ ਹੋਈ ਲੋਕਾਈ ਜੋ ਕਿ ਕਲਜੁਗ (ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਤੇ ਕੂੜ) ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਵਿਚਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਕੁੱਤੇ ਵਾਂਗ ਖਾਣ ਦਾ ਹਲਕ ਕੁੱਦਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਵੱਢੀ ਆਦਿਕ ਹਰਾਮ ਚੀਜ਼ਾਂ, ਇਸ ਦਾ ਮਨ-ਭਾਉਂਦਾ ਖਾਣਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕੁੱਤੇ ਦਾ ਮਨ-ਭਾਉਂਦਾ ਖਾਣਾ ਮੁਰਦਾਰ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਸਦਾ ਝੂਠ ਬੋਲਦੇ ਹਨ, ਮਾਨੋ ਉਹ ਮੁਰਦਾਰ ਖਾਂਦੇ ਕੁੱਤੇ ਵਾਂਗ ਭਉਂਕ ਰਹੇ ਹਨ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਧਰਮ ਦਾ ਅੰਸ਼ ਤੇ ਰੱਬ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਮੁੱਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਥੇ ਮੁਰਦਾਰ ਦਾ ਭਾਵ ਮਾਸ ਨਹੀਂ, ਪਰਾਇਆ ਹੱਕ ਹੈ।

“ਕਲਿ ਹੋਈ ਕੁਤੇ ਮੁਹੀ ਖਾਜੁ ਹੋਆ ਮੁਰਦਾਰੁ ॥ ਕੁੜੁ ਬੋਲਿ ਬੋਲਿ ਭਉਕਣਾ ਚੂਕਾ ਧਰਮੁ ਬੀਚਾਰੁ ॥” (੧੨੪੨)

ਜੇ ਹਾਲਤ ਅੱਜ ਤੋਂ ੫੦੦ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਸੀ, ਅੱਜ ਵੀ ਲਗਭਗ ਉਹੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਨਾਮੁ ਤੋਂ ਸੱਖਣੀ ਦੁਨਿਆਵੀ ਵਿੱਦਿਆ ਕਰਕੇ ਲੀਡਰ (ਰਾਜੇ) ਸ਼ੇਰ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਨਤਾ ਨਾਲ ਵਰਤਾਉ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਪੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਅਫਸਰ (ਅਹਲਕਾਰ) ਕੁੱਤਿਆਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੀਡਰਾਂ ਦਾ ਸਾਥ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਵੇਲੇ ਕੁਵੇਲੇ ਜਾ ਜਗਾਂਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ, ਤੰਗ ਕਰਦੇ ਹਨ।

“ਰਾਜੇ ਸੀਹ ਮੁਕਦਮ ਕੁਤੇ ॥ ਜਾਇ ਜਗਾਇਨਿ ਬੈਠੇ ਸੁਤੇ ॥” (੧੨੮੮)

ਅੱਜ ਤੋਂ ੫੦੦ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਰਾਜਿਆਂ ਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਆਗੂਆਂ ਵਿਚ ਗਠਜੋੜ ਸੀ। ਕਾਜ਼ੀ ਅਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹਾਕਮ ਪੜ੍ਹਦੇ ਤਾਂ ਨਮਾਜ਼ਾਂ ਸਨ, ਪਰ ਹੁੰਦੇ ਸੀ ਵੱਢੀ-ਖੋਰ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਾਕਮਾਂ ਦੇ ਅੱਗੇ ਮੁਨਸ਼ੀ ਉਹ ਖੱੜੀ ਸਨ ਜੋ ਛੁਰੀ ਚਲਾਂਦੇ ਸਨ, ਭਾਵ, ਗ਼ਰੀਬਾਂ ਉੱਤੇ ਜ਼ੁਲਮ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗਲ ਵਿਚ ਜਨੇਊ ਸਨ। ਠੀਕ ਅੱਜ ਵੀ ਲੀਡਰਾਂ ਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਧਾਰਮਿਕ ਆਗੂਆਂ ਦੀ ਆਪਸ ਵਿਚ ਗਠਜੋੜ ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਾਕਮਾਂ ਦੇ ਸਾਥੀ ਗ਼ਰੀਬਾਂ ਉੱਤੇ ਜ਼ੁਲਮ ਕਰਦੇ ਹਨ।

“ਮਾਣਸ ਖਾਣੇ ਕਰਹਿ ਨਿਵਾਜ ॥ ਫੁਰੀ ਵਗਾਇਨਿ ਤਿਨ ਗਲਿ ਤਾਗ ॥” (੪੨੧)

ਸਭ ਥਾਈਂ ਝੂਠ ਹੀ ਪਰਧਾਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਹ ਖੱੜੀ ਮੱਥੇ ਉੱਤੇ ਟਿੱਕਾ ਲਾਉਂਦੇ ਸਨ, ਲੱਕ ਦੁਆਲੇ ਗੋਰੂਏ ਰੰਗ ਦੀ ਧੋਤੀ ਬੰਨ੍ਹਦੇ ਸਨ ਪਰ ਹੱਥ ਵਿਚ, ਮਾਨੋ ਛੁਰੀ ਫੜੀ ਹੋਈ ਹੈ ਤੇ ਵੱਸ ਲਗਾਇਆਂ ਹਰੇਕ ਜੀਵ ਉੱਤੇ ਜ਼ੁਲਮ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਨੀਲੇ ਰੰਗ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਪਾ ਕੇ ਤੁਰਕ ਹਾਕਮਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਜਾਂਦੇ ਸਨ, ਤਾਂ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਜਾਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਮਿਲਦੀ ਸੀ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਲੇਛ ਆਖਦੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਪਾਸੋਂ ਰੋਜ਼ੀ ਲੈਂਦੇ ਸਨ। ਫਿਰ ਵੀ ਪੁਰਾਣ ਨੂੰ ਪੂਜਦੇ ਸਨ, ਭਾਵ, ਇਹੀ ਸਮਝਦੇ ਸਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪੁਰਾਣ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਤੁਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਇੱਥੇ ਹੀ ਬੱਸ ਨਹੀਂ, ਖੁਰਾਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਹ ਬਕਰਾ ਸੀ, ਜੋ ਕਲਮਾ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਹਲਾਲ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਭਾਵ, ਜੋ ਮੁਸਲਮਾਨ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਦਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ।

“ਮਥੈ ਟਿਕਾ ਤੇੜਿ ਧੋਤੀ ਕਖਾਈ ॥ ਹਥਿ ਫੁਰੀ ਜਗਤ ਕਾਸਾਈ ॥ ਨੀਲ ਵਸਤੁ ਪਹਿਰਿ ਹੋਵਹਿ ਪਰਵਾਣੁ ॥ ਮਲੇਛ ਧਾਨੁ ਲੇ ਪੁਜਹਿ ਪੁਰਾਣੁ ॥ (੪੨੧)

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਮਲਕ ਭਾਗੋ ਦਾ ਖੂਨ ਨਿਚੋੜ ਕੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਬ੍ਰਹਮਭੋਜ ਨੂੰ ਠੁਕਰਾ ਕੇ, ਭਾਈ ਲਾਲੋ ਦਾ ਸੁੱਚੀ ਕਿਰਤ ਦੀ ਕੋਧਰੇ ਦੀ ਰੋਟੀ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕੀਤੀ। ਅਖੌਤੀ ਸੰਤ ਆਪਣੀ ਵਿਚਾਰ ਧਾਰਾ ਨੂੰ ਠੀਕ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅੱਖਰੀ ਅਰਥ ਆਪਣੇ ਮਤਲਬ ਅਨੁਸਾਰ ਕਰ ਕੇ ਮਾਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਸਲੋਕ ਮਃ ੧ ॥ ਜੇ ਰਤੁ ਲਗੈ ਕਪੜੈ ਜਾਮਾ ਹੋਇ ਪਲੀਤੁ ॥ ਜੇ ਰਤੁ ਪੀਵਹਿ ਮਾਣਸਾ ਤਿਨ ਕਿਉ ਨਿਰਮਲੁ ਚੀਤੁ ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਉ ਖੁਦਾਇ ਕਾ ਦਿਲਿ ਹਫੈ ਮੁਖਿ ਲੇਹੁ ॥ ਅਵਰਿ ਦਿਵਾਜੇ ਦੁਨੀ ਕੇ ਝੁਠੇ ਅਮਲ ਕਰੇਹੁ ॥੧॥ (੧੪੦)

ਇਥੇ ਗਲ “ਜੋ ਰਤੁ ਪੀਵਹਿ ਮਾਣਸਾ” ਭਾਵ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦਾ ਲਹੂ ਚੂਸਣ ਦੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਮੀਟ ਨਾਲ ਜੋੜ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਵਾਏ ਸ਼ੇਰ ਤੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਜਾਨਵਰ ਜਾਂ ਮਨੁੱਖ ਖੂਨ ਨਹੀਂ ਪੀਂਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਵੀ ਮਨੁੱਖ ਮੀਟ ਖਾਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਮੀਟ ਸਾਫ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਲਹੂ ਵੀ ਕੱਢ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੀਟ ਦੀ ਉਦਾਹਰਣ ਨਾ ਤਾਂ ਵਿਆਕਰਨ ਅਨੁਸਾਰ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਖਾਣ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸਹੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਥੇ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਉਦਾਹਰਣ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਮੇ ਨੂੰ ਲਹੂ ਲੱਗ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਜਾਮਾ ਪਲੀਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਠੀਕ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੋ ਬੰਦੇ, ਮਨੁੱਖਾਂ ਦਾ ਲਹੂ ਪੀਂਦੇ ਹਨ ਭਾਵ, ਧੱਕਾ ਕਰ ਕੇ ਹਰਾਮ ਦੀ ਕਮਾਈ ਖਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਨ ਕਿਵੇਂ ਸਾਫ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਕਰ ਮਨ ਵਿਚ ਵਿਕਾਰ ਹਨ, ਤਾਂ ਸੱਚੀ ਨਮਾਜ਼ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਦਰ ਤੇ ਕਿਵੇਂ ਕਬੂਲ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਰੱਬ ਦਾ ਨਾਮ, ਸਾਫ ਦਿਲ ਨਾਲ ਲੈਣਾ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਹੋਰ ਕੰਮ ਸਿਰਫ ਝੂਠੇ ਵਿਖਾਵੇ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਵੀ ਮਾਸ ਖਾਣ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਵੀ ਪੂਰੇ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅਰਥ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਥੇ ਤਾਂ ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਹਿੰਦੂ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੀਆਂ ਧਾਰਮਿਕ ਪੁਸਤਕਾਂ ਨੂੰ ਝੂਠੀਆਂ ਨਾ ਕਹਿਣ ਲਈ ਸਮਝਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਝੂਠਾ ਤਾਂ ਉਹ ਬੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਇਹਨਾਂ ਧਰਮ-ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਹੇ ਮੁੱਲਾਂ! ਜੇ ਤੂੰ ਇਹ ਆਖਦਾ ਹੈਂ ਕਿ ਖੁਦਾ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਖੁਦਾ ਅੱਗੇ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੇਣ ਲਈ ਮੁਰਗੀ ਕਿਉਂ ਮਾਰਦਾ ਹੈ? ਕੀ ਉਸ ਮੁਰਗੀ ਵਿਚ ਉਹ ਆਪ ਨਹੀਂ ਹੈ? ਮੁਰਗੀ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਖੁਦਾ ਦੀ ਅੰਸ਼ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਖੁਦਾ ਦੇ ਅੱਗੇ ਹੀ ਭੇਟਾ ਕਰਨ ਦਾ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ? ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਰਿਵਾਇਤਾਂ ਹਿੰਦੂ ਵੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਤਾਂ ਹਿੰਦੂ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੋਵਾਂ ਨੂੰ ਭਰਮ ਦੇ ਜਾਲ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਰਹੇ ਹਨ।

ਪ੍ਰਭਾਤੀ ॥ ਬੇਦ ਕਤੋਬ ਕਹਹੁ ਮਤ ਝੂਠੇ ਝੂਠਾ ਜੋ ਨ ਬਿਚਾਰੈ ॥ ਜਉ ਸਭ ਮਹਿ ਏਕੁ ਖੁਦਾਇ ਕਹਤ ਹਉ ਤਉ ਕਿਉ ਮੁਰਗੀ ਮਾਰੈ ॥੧॥

ਮੁਲਾਂ ਕਹਹੁ ਨਿਆਉ ਖੁਦਾਈ ॥ ਤੇਰੇ ਮਨ ਕਾ ਭਰਮੁ ਨ ਜਾਈ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥ (੧੩੫੦)

ਠੀਕ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਮਾਲਣ ਨੂੰ ਵੀ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਮੂਰਤੀ ਅੱਗੇ ਭੇਟ ਧਰਨ ਲਈ ਮਾਲਣ ਪੱਤੇ ਤੋੜਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੀ ਕਿ ਹਰੇਕ ਪੱਤੇ ਵਿਚ ਜਿੰਦ ਹੈ। ਜਿਸ ਪੱਥਰ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਦੇ ਖਾਤਰ ਮਾਲਣ ਪੱਤੇ ਤੋੜਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਪੱਥਰ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਨਿਰਜਿੰਦ ਹੈ। ਇਕ ਨਿਰਜਿੰਦ ਮੂਰਤੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰ ਕੇ ਇਹ ਮਾਲਣ ਭੁੱਲ ਰਹੀ ਹੈ, ਅਸਲੀ ਇਸ਼ਟ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤਾਂ ਜੀਉਂਦਾ ਜਾਗਦਾ ਦੇਵਤਾ ਹੈ।

“ਪਾਤੀ ਤੋਰੈ ਮਾਲਿਨੀ ਪਾਤੀ ਪਾਤੀ ਜੀਉ ॥ ਜਿਸੁ ਪਾਹਨ ਕਉ ਪਾਤੀ ਤੋਰੈ ਸੋ ਪਾਹਨ ਨਿਰਜੀਉ ॥੧॥ ਭੂਲੀ ਮਾਲਨੀ ਹੈ ਏਉ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਜਾਗਤਾ ਹੈ ਏਉ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥” (੪੭੯)

ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਫੁੱਲ ਪੱਤਿਆਂ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਦਾ ਗੁਨਾਹ ਵੀ ਉਤਨਾ ਹੀ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਜਿਤਨਾ ਕਿਸੇ ਜਾਨਵਰ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਜਾਨਵਰ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਖੁਸ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਦੂਸਰਾ ਫੁੱਲ ਪੱਤਿਆਂ ਨਾਲ। ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਇਹ ਦੋਵੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਮਾਸ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਸਿਰਫ ਕੁਰਬਾਨੀ ਸਬੰਧੀ ਦੋਵਾਂ ਦਾ ਭਰਮ ਦੂਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸ਼ਬਦ “ਭਾਂਗ ਮਾਛਲੀ ਅਤੇ ਸੁਰਾ” ਤੋਂ ਭਾਵ ਇਹ ਨਹੀਂ ਲੈਣਾ ਕਿ ਕਬੀਰ ਜੀ ਸਿਰਫ ਭੰਗ ਤੇ ਸ਼ਰਾਬ ਤੋਂ ਰੋਕਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਪੋਸਤ, ਅਫੀਮ, ਡੋਡੇ, ਗਾਂਜਾ, ਚਰਸ ਜਾਂ ਹੋਰ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਗੱਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਥੇ ਮੱਛੀ ਦਾ ਮਾਸ ਖਾਣ ਤੋਂ ਰੋਕ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਨੂੰ ਰਲਾ ਕੇ ਪੜ੍ਹੋ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਤਸੰਗ ਵੀ ਕਰਨਾ ਤੇ ਵਿਕਾਰ ਵੀ ਕਰੀ ਜਾਣੇ, ਕਬੀਰ ਜੀ ਇਸ ਕੰਮ ਤੋਂ ਵਰਜਦੇ ਹਨ। ਕਾਮੀ ਲੋਕ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਸ਼ਰਾਬ-ਮਾਸ ਵਰਤ ਕੇ ਕਾਮ-ਵਾਸਨਾ ਤੇ ਵਿਭਚਾਰ ਲਈ ਉਤੇਜਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਮੱਛੀ ਦਾ ਮਾਸ ਕਿਉਂਕਿ ਕਾਮ-ਰੁਚੀ ਵਧੀਕ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸਿਧ ਹੈ, ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਕਬੀਰ ਜੀ ਨੇ ਸ਼ਰਾਬ ਭੰਗ ਮੱਛੀ ਲਫਜ਼ ਵਰਤੇ ਹਨ। ਜੇ ਲੋਕ ‘ਭਗਤਨ ਸੇਤੀ ਗੋਸਟੇ’ ਕਰ ਕੇ ਤੀਰਥ-ਯਾਤ੍ਰਾ, ਵਰਤ-ਨੇਮ ਆਦਿਕ ਵੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਉਹ ਸ਼ਰਾਬੀ ਲੋਕ ਭੰਗ ਮੱਛੀ ਵੀ ਖਾਂਦੇ ਹਨ ਭਾਵ, ਸਤਸੰਗ ਵਿਚ ਵੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਸ਼ਰਾਬ-ਕਬਾਬ ਵੀ ਖਾਂਦੇ ਪੀਂਦੇ ਹਨ, ਵਿਕਾਰ ਵੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਹ ਤੀਰਥ ਵਰਤ ਆਦਿਕ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਕਰਮ ਬਿਲਕੁਲ ਵਿਅਰਥ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਲੋਕ ਸਵੇਰ ਵੇਲੇ ਧਰਮ-ਅਸਥਾਨ ਵਿਚ ਵੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਵਰਤ ਆਦਿਕ ਵੀ ਰੱਖਦੇ ਹਨ, ਹੋਰ ਕਈ ਕਿਸਮ ਦੇ ਨੇਮ ਵੀ ਨਿਭਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਵਿਕਾਰ ਵੀ ਕਰੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕਬੀਰ ਜੀ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ “ਸਾਧੂ” ਦੀ ਸੰਗਤਿ ਕਰਨ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਜਿਤਨਾ ਚਿਰ ਸਤਸੰਗ ਵਿਚ ਬੈਠੋ, ਉਤਨਾ ਚਿਰ ਰਾਮ ਰਾਮ ਕਰੀ ਜਾਉ, ਉਥੋਂ ਆ ਕੇ ਫਿਰ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਹਿੱਸਾ ਲਈ ਜਾਉ। ਇਹ ਤੀਰਥ-ਯਾਤ੍ਰਾ, ਵਰਤ-ਨੇਮ ਸਭ ਨਿਸਫਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜੇ ਮਨੁੱਖ ਵਿਕਾਰੀ ਜੀਵਨ ਵਲੋਂ ਨਹੀਂ ਪਰਤਦਾ।

ਕਬੀਰ ਭਾਂਗ ਮਾਛਲੀ ਸੁਰਾ ਪਾਨਿ ਜੋ ਜੋ ਪੁਾਨੀ ਖਾਂਹਿ ॥ ਤੀਰਥ ਬਰਤ ਨੇਮ ਕੀਏ ਤੇ ਸਭੈ ਰਸਾਤਲਿ ਜਾਂਹਿ ॥੨੩੩॥ (੧੩੨੨)

ਇਹ ਸਾਰੀ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸਿੱਟਾ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਮਾਸ ਖਾਣ ਤੇ ਕੋਈ ਮਨਾਹੀ ਨਹੀਂ। ਪਰ ਵਿਕਾਰੀ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਨ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਹੈ। ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਮਾਸ ਖਾਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਨਾ ਖਾਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਕਿਤੇ ਜਿਆਦਾ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਇਸਾਈ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਦੇਸ਼ ਮਾਸ ਖਾਂਦੇ ਹਨ। ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਦੇਸ਼ ਵੀ ਮਾਸ ਖਾਂਦੇ ਹਨ। ਸਿਰਫ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਵਿਚ ਹੀ ਲੋਕ ਮਾਸ ਵਿਰੁਧ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਹੋਰਾ ਫੇਰੀ, ਧੋਖਾ, ਰਿਸ਼ਵਤ ਆਦਿ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਵਿਚ ਯੂਰਪ ਜਾਂ ਹੋਰ ਵਿਕਸਤ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨਾਲੋਂ ਕਈ

ਗੁਣਾਂ ਜਿਆਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਕਰ ਮਾਸ ਖਾਣ ਨਾਲ ਲੋਕ ਵਿਕਾਰੀ ਬਣਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਬਾਹਰਲੇ ਦੇਸ਼ ਕਈ ਗੁਣਾਂ ਵਿਕਾਰੀ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਸੀ। ਪਰ ਹੈ ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਤਾਂ ਬਾਰ ਬਾਰ ਵਿਕਾਰੀ ਜੀਵਨ ਤੋਂ ਰੋਕਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

“ਨਰ ਅਚੇਤ ਪਾਪ ਤੇ ਡਰ ਰੇ ॥ ਦੀਨ ਦਇਆਲ ਸਗਲ ਭੈ ਭੰਜਨ ਸਰਨਿ ਤਾਹਿ ਤੁਮ ਪਰੁ ਰੇ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥” (੨੨੦)

ਜੇ ਕਰ ਉਪਰ ਲਿਖੀਆਂ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀਆਂ ਸਿਖਿਆਵਾਂ, ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਸੰਖੇਪ ਵਿਚ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ

- ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਮਾਸ ਸਬੰਧੀ ਸਿਰਫ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਹੀ ਸ਼ਬਦ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਕੋਈ ਸ਼ਬਦ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਵਿਚ ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਭਰਮ ਭੁਲੇਖਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਮੇਂ ਹੀ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ।
- ਜੀਵ ਦਾ ਮਾਸ ਨਾਲ ਜੰਮਣ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਮਰਨ ਤਕ ਇਤਨਾ ਡੂੰਘਾ ਵਾਸਤਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਇਸ ਤੋਂ ਬਚਿਆਂ ਖ਼ਲਾਸੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।
- ਮਾਸ ਖਾਣ ਜਾਂ ਨਾ ਖਾਣ ਦਾ ਨਿਰਣਾ ਸਮਝਣ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਜੇਕਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਉਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਹੁਕਮ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਸਮਝੀਏ ਤਾਂ ਜੀਵ ਦਾ ਜਗਤ ਵਿਚ ਆਉਣਾ ਸਫਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।
- ਮਾਸ ਤੇ ਸਾਗ ਵਿਚ ਕੋਈ ਅੰਤਰ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਸਚਾਈ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ੫੦੦ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਸਮਝਾਈ ਹੈ ਕਿ ਪਰੰਤੂ ਅਫਸੋਸ ਕਿ ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਅਜੇ ਵੀ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਈ।
- ਜੀਵਨ ਜਾਨਵਰਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਹੈ ਤੇ ਪੌਦਿਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਵਾਂ ਦਾ ਆਧਾਰ ਪਾਣੀ ਹੈ।
- ਅੰਨ ਦੇ ਜਿਤਨੇ ਵੀ ਦਾਣੇ ਹਨ, ਇਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਦਾਣਾ ਜੀਵ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅੰਨ ਦੇ ਅੰਦਰਲੇ ਜੀਵ ਅਸੀਂ ਹੁਣ ਖੁਰਦਬੀਨ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਵੇਖ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਪਰ ਇਹ ਸਚਾਈ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ੫੦੦ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿਤੀ ਸੀ।
- ਜੇ ਕਰ ਮਾਸ ਖਾਣਾ ਪਾਪ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸੇ ਨਿਯਮ ਮੁਤਾਬਕ ਫਿਰ ਰੋਟੀ, ਸਬਜ਼ੀ, ਦਾਲ, ਚੌਲ ਖਾਣੇ ਵੀ ਪਾਪ ਹਨ।
- ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਨੀਚ ਕਰਮ ਕਰਨ ਤੋਂ ਰੋਕਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਠੱਗੀ ਮਾਰਨੀ, ਪਰਾਇਆ ਧੰਨ ਚੁਰਾਉਣਾ, ਪਰਾਈ ਨਿੰਦਾ ਕਰਨੀ, ਪਰਾਇਆ ਰੂਪ ਮਾੜੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਵੇਖਣਾ, ਮਨ ਵਿਚ ਖੋਟੀ ਸੋਚ ਰੱਖਣੀ, ਆਦਿ। ਕਿਤੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮਾਸ ਖਾਣਾ ਪਾਪ ਹੈ।
- ਕਿਸੇ ਵੀ ਰਸ ਜਾਂ ਚਸਕਿਆਂ ਲਈ ਕੀਤੇ ਕੰਮ, ਸਾਨੂੰ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵੱਲ ਲਿਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਸੋਨਾ, ਚਾਂਦੀ ਤੇ ਜਾਇਦਾਦ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨ ਦਾ ਚਸਕਾ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਆਰਥਕ ਢਾਂਚਾ ਖਰਾਬ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।
- ਭੋਜਨ ਜਰੂਰਤ ਲਈ ਖਾਇਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸਰੀਰ ਠੀਕ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਕਰ ਸਵਾਦ ਲਈ ਖਾਇਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹੀ ਭੋਜਨ ਰੋਗ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
- ਸਵਾਏ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਦੁਨਿਆਵੀ ਰਸ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਦਾ ਮੰਤਵ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਪਦਾਰਥ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਖਾਣਾ ਸਰੀਰ ਦੀ ਜਰੂਰਤ ਲਈ ਹੈ, ਜੀਭ ਜਾਂ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਰਸ ਲਈ ਨਹੀਂ।
- ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਗਰੀਬਾਂ ਦਾ ਮਾਸ ਨੋਚਣ ਤੋਂ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਖੂਨ ਚੂਸਣ ਤੋਂ ਸਖ਼ਤ ਮਨਾਹੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਪਰਾਇਆ ਹੱਕ ਮੁਸਲਮਾਨ ਲਈ ਸੂਰ ਤੇ ਹਿੰਦੂ ਲਈ ਗਾਂ ਹੈ।
- ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਫੁੱਲ ਪੱਤਿਆਂ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਦਾ ਗੁਨਾਹ ਵੀ ਉਤਨਾ ਹੀ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਜਿਤਨਾ ਕਿਸੇ ਜਾਨਵਰ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਜਾਨਵਰ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਖੁਸ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਦੂਸਰਾ ਫੁੱਲ ਪੱਤਿਆਂ ਨਾਲ। ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਇਹ ਦੋਵੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਮਾਸ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਸਿਰਫ ਕੁਰਬਾਨੀ ਸਬੰਧੀ ਦੋਵਾਂ ਦਾ ਭਰਮ ਦੂਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਮਾਸ ਖਾਣ ਤੇ ਕੋਈ ਮਨਾਹੀ ਨਹੀਂ। ਪਰ ਵਿਕਾਰੀ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਨ ਦੀ ਸਖ਼ਤ ਮਨਾਹੀ ਹੈ।

“ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖ਼ਾਲਸਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫ਼ਤਹਿ”

(ਡਾ: ਸਰਬਜੀਤ ਸਿੰਘ)
ਆਰ ਐਚ ੧ / ਈ - ੮, ਸੈਕਟਰ - ੮,
ਵਾਸ਼ੀ, ਨਵੀਂ ਮੁੰਬਈ - ੪੦੦੭੦੩.

(Dr. Sarbjit Singh)
RH1 / E-8, Sector-8,
Vashi, Navi Mumbai - 400703.
Email = sarbjitsingh@yahoo.com
<http://www.geocities.ws/sarbjitsingh/>